

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДО ТИПОЛОГІЗАЦІЇ САДИБ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

В статті досліджуються існуючі підходи до типологізації селянських садиб у сфері сільського туризму і визначенні напрямів їх вдосконалення з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва, що надають послуги в сфері сільського туризму.

Ключові слова: сільський туризм, садиби сільського туризму, категоризація, екологічне маркування, сертифікація.

ВСТУП

Сучасний стан розвитку аграрної сфери України свідчить про те, що останнім часом на селі спостерігається посилення негативних процесів: катастрофічне скорочення чисельності сільського населення; поглиблення процесів старіння селян; посилення вже існуючих соціальних проблем; відмирання сільської культури, традицій, звичаїв. Лише сільськогосподарське виробництво та сільськогосподарська зайнятість забезпечити належний рівень доходів як основи для створення якісних умов життя селян не в змозі, тому існує об'єктивна необхідність диверсифікації сільської економіки. Досвід провідних країн світу свідчить про те, що розв'язання проблем сільських територій лежить у площині розширення позааграрних напрямів діяльності, серед яких важлива роль відводиться сільському туризму. Водночас зростають вимоги до якості пропонованих послуг. З одного боку, якіснішого обслуговування очікує споживач туристичних послуг, з іншого – більша кількість пропозицій зумовлюють наявність конкуренції. Отже, на ринку сільського туризму матимуть шанс ті пропозиції, які зможуть виділитися серед великої кількості пропозицій щодо відпочинку, привертаючи увагу потенційних гостей шляхом задоволення їхніх потреб. Туристичні послуги на селі надають неофіційно чи нелегально, оскільки не визначено статусу селянських господарств, які надають такі послуги, не впорядковано стосунки з податковою інспекцією, службами санепідеміологічного контролю, з протипожежною безпекою. Одним з елементів розвитку сільського туризму, який може привернути увагу потенційних гостей, є проведення типологізації сільських садиб з метою визначення та приведення до уніфікованих стандартів надання послуг із розміщення.

Дослідженням питання розвитку сільського туризму в контексті соціально-економічної розбудови сільських територій присвячені праці В.П. Васильєва, В.В. Гловацької, А.Ю. Єременко, Л.В. Забуранної, Т.П. Кальної-Дубінюк, С.В. Мельниченко, Л.А. Мерляна, М.Й. Рутинського, В.К. Терещенка та інших. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми у сучасних економічних умовах залишаються недостатньо вивченими і потребують більш глибоких досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні існуючих підходів до типологізації селянських садиб у сфері сільського туризму і визначенні напрямів їх вдосконалення з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва, що надають послуги в сфері сільського туризму.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні вже застосовується ряд підходів і моделей до типологізації суб'єктів туристичного підприємництва в аграрній сфері. За результатами досліджень найбільш загальним можна вважати об'єднання суб'єктів підприємництва сфери сільського туризму в три групи залежно від цілей діяльності й умов господарювання:

1. Розвиток сільського туризму на базі домогосподарств або особистого селянського господарства, яке пропонує гостям не більше 9 ліжко-місць. Ця модель успішно реалізується в сільській місцевості, яка здебільшого не належить до туристичної, але є потенційно привабливою та має відповідні ресурси.

2. Будівництво приватних агротуристичних суб'єктів у сільській місцевості. Ця модель успішно реалізується у формі стилізованих хуторів, культурно-етнографічних центрів.

3. На базі сільськогосподарських тематичних парків і центрів. Концепція такої моделі – популяризація нових технологій у сільському господарстві, альтернативних джерел енергії, ознайомлення з традиційним сільськогосподарським виробництвом, пов'язаними з ним святами і традиціями, надання послуг із дорадництва та гостинності. Така модель знаходиться на етапі впровадження.

Відповідно до умов розміщення туристів Спілкою сприяння зеленого туризму в Україні запропоновано такі форми організації суб'єктів підприємництва сфери сільського туризму [7]:

- сільський дім – проживання з родиною господаря в одному будинку, в якому є до 5 кімнат із можливістю розміщення до 10 осіб; визначений обсяг сервісу; ведеться сільськогосподарське виробництво;
- гостьовий дім (будинок) – зазвичай більшого розміру на зразок пансіонату, має 5 – 10 кімнат, розрахований не більше як на 10 осіб; сервіс краще розвинений порівняно із сільським домом;

- котедж – сучасна будівля для приймання туристів з усіма вигодами, зручними й добре мебельованими кімнатами, з побутовою технікою, може бути сауна, камін, басейн, господарі проживають окремо, рівень сервісу, як правило, високий;
- міні-готель – спеціально побудований для приймання туристів, із санвузлами в кімнатах або на поверсі, господарі проживають окремо, рівень сервісу, як правило, високий;
- кемпінг – туристичний табір у сільській місцевості, з паркуванням автомобілів, можливий певний рівень сервісу.

Проведені фахівцями дослідження виявили, що в галузі сільського туризму домінують такі типи розміщення, як сільські (60% зареєстрованих) та гостьові (22% зареєстрованих) будинки. На котеджі та міні-готелі припадає 16% від зареєстрованих суб'єктів туристичного підприємництва в аграрній сфері. Зареєстровані також поодинокі типи, як кемпінг (Київська область, спеціалізація – організація риболовлі на р.Тетерів) (рис. 1) [5].

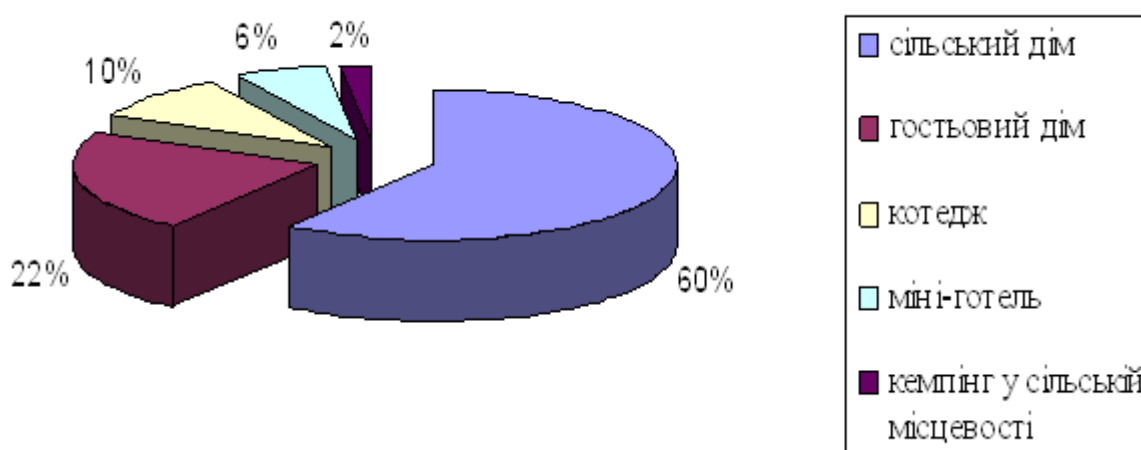

Рис. 1. Типи розміщення туристів у галузі сільського аграрного туризму в Україні
Сформовано автором з використанням [1].

Дуже важливим підходом до типологізації садиб у сфері сільського туризму є їх диференціація на основі системи критеріїв якості послуг. В Україні Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму запроваджена добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба», чотири категорії якої позначаються відповідним знаком. Враховуючи сучасні висококонкурентні умови господарювання, всі власники агроосель повинні бути зацікавлені в проведенні стандартизації для підвищення якісного рівня своєї діяльності та її наближення до міжнародних стандартів, а також у виокремленні своїх садіб за рахунок високої якості надання послуг. Система стандартизації може активно використовуватись організаціями, які займаються рекламою агроосель, і передбачає відповідність якості та ціни продукту (послуги). Стандартизація оселі забезпечує: прозорість пропозиції для клієнта; контроль якості продукту; різноманітність пропозиції та різницю в ціні.

Знак «Українська гостинна садиба» (далі – «УГС») включає композицію із словосполученням українською – «українська гостинна садиба», англійською – «ukrainianguesthouse» та графічного символу, на якому зображена українська хатинка. Під хатинкою розміщені одна, дві або три квітки [6].

Знак має чотири категорії засобів розміщення відповідно до якості розміщення й обслуговування туристів: базова (найнижча) – позначається без квітки; перша – одна квітка; друга - дві квітки; третя - три квітки. Категоризацію проводять тільки після добровільної заяви власника агротуристичної садиби. Незалежний експерт – кваліфікований представник Спілки сприяння розвитку сільського туризму в Україні виконує комплексну оцінку приміщення й послуг з наданням однієї з чотирьох категорій.

Підготовку методичних рекомендацій Спілкою з категоризації житла, що надається туристам і відпочиваючим, здійснено на основі використання узагальнень досвіду з цих питань у сільській місцевості Австрії, Німеччини, Ірландії, Румунії, Болгарії, Угорщини та інших країн Європи. Застосування цих рекомендацій дозволить сільським господарям України під контролем місцевих осередків Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму провести оцінку й надати відповідну категорію житлу, яке передбачено для туристів і відпочиваючих.

Присвоєння категорії житлу, що надається у користування туристам і відпочиваючим, дає право сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов у засобах реклами та інформації, що видаються Спілкою, встановлювати плату за житло, співставну з його категорією, тощо. Категоризація

спонукає сільських господарів до постійного підтримання житла в належному стані, підвищення якості житлових умов. Категоризації підлягає житло у населених пунктах, де забрудненість території, повітря, річок і водоймищ, а також санітарні розриви між жилою зоною і виробничими об'єктами (тваринницькими фермами, виробничими зонами переробних підприємств) відповідають чинним нормативам. Будинки, квартири або кімнати, пропоновані для використання туристам, повинні бути технічно придатними для проживання і відпочинку й обладнані відповідно до вимог, перелічених у подальшому викладі. Перелік умов, що виключають категоризацію житла, наведено у таблиці 1.

Таблиця 1. Сільське житло, що не підлягає категоризації з метою надання його в користування туристам і відпочиваючим

№ з/п	Умови, що виключають категоризацію житла	Заходи, при виконанні яких можливе подання на категоризацію
1	Зовнішній вигляд будинку або садиби непривабливий	Здійснити поточний (косметичний) ремонт житлового будинку і надвірних споруд, впорядкувати, прибрати подвір'я тощо
2	Відсутність у будинку або у межах садиби туалету і душової	Добудувати відсутнє приміщення
3	Відсутня вентиляція (привітрювання) приміщення	Здійснити реконструкцію (ремонт) будинку, замінити вікна
4	Квартири в секційних будинках з ненадійним або аварійним інженерним обладнанням	Відремонтувати або замінити обладнання
5	Садибний будинок не має елементарного інженерного обладнання (відсутнє водо- або електропостачання, плита для приготування їжі тощо), кімнати не обладнані відповідним інвентарем (ліжка, столи, радіо та телеприймач)	Виконати необхідні роботи з інженерного обладнання будинку, придбати інвентар
6	Прохід до кімнати через кухню, що використовується як помешкання	Облаштувати окремий вхід
7	Висота житлових приміщень не перевищує 2,4 м.	При відповідному обладнанні (старовинні меблі тощо) може бути запропоноване як екзотичне житло
8	Будинок без теплої капітальної підлоги	Обладнати капітальну підлогу. Якщо будинок старої конструкції, може бути запропонований як екзотичне житло
9	Будинок фізично зношений	Відремонтувати або запропонувати як екзотичне житло
10	Садиба (будинок) розміщені у несприятливих санітарно-гігієнічних та природно-екологічних умовах (санітарна зона тваринницьких ферм, переробних підприємств, територія з підтопленням, забруднена радіонуклідами тощо)	Не підлягає для використання у туристичних цілях
11	Психологічний клімат у приймаючої родини складний (скандальні стосунки, наявність членів родини з асоціальною поведінкою тощо)	Не підлягає для використання у туристичних цілях
12	Санітарний стан садиби небезпечний для туристів і відпочиваючих (наявність хворих членів родини на інфекційні чи психічні хвороби)	Не підлягає для використання у туристичних цілях

Для отримання знаку базового рівня садиба має відповідати всім вимогам категорії «Б». Для отримання сертифікату першого рівня садиба має відповідати 90% вимогам, позначеним у категорії «1», другого рівня - 90% вимогам, позначеним у категорії «2», третього рівня - 90% вимогам, позначених у категорії «3».

У 2004 році виникла ідея виділити агротуристичні господарства, які надають послуги засобами і методами, сприятливими для довкілля, шляхом проведення екологічного маркування. Така програма була розроблена й запроваджена Спілкою сприяння розвитку сільського туризму та громадським науково-природоохоронним центром «Незалежна служба екологічної безпеки» в Україні. Впродовж того ж року знак «Зелена садиба» одержали 26 садиб із семи областей України. Ця програма передбачає надання сертифіката Тим туристичним садибам, які відповідають певному переліку критеріїв.

Головним чином ці критерії спрямовані на [2]:

- зменшення забруднення довкілля від туристичної діяльності агросадиб;
- поліпшення екологічного стану та збільшення біорізноманіття;
- економію невідновлюваних ресурсів;
- підтримку екологічно спрямованих способів відпочинку й ведення господарства;
- підтримку та розвиток народних традицій;

- сталий розвиток регіональної економіки й боротьбу з бідністю;
- поширення та поглиблення екологічного світогляду серед сільського населення і туристів.

Цей знак може збільшити популярність садиби серед екологічно-свідомих туристів та вирізнити її серед інших як провідну садибу сільського аграрного туризму, яка використовує при обслуговуванні туристів лише екологічно чисті матеріали та продукти. Знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні та може використовуватись як маркетинговий інструмент.

Для власника такого знаку його привабливість забезпечується двома основними факторами: підвищеним попитом із боку туристів і першочерговим просуванням його послуг на ринок Спілкою та державними установами. Перший із цих факторів, тобто підвищення попиту, на сьогоднішній день спрацьовує переважно для зарубіжних споживачів, які є бажаними гостями в українських оселях завдяки їх високій культурі та платоспроможності. Лише якісні послуги можуть бути предметом маркетингових зусиль. Слід зазначити, що подібні схеми у європейських країнах мають чимало спільних рис, що зумовлено єдиним підходом до екологічного маркування як фактору підтримки та сприяння сталому розвитку.

Процедуру сертифікації вже пройшли 35 садиб із 7 областей України, 24 з них отримали знак «Зелена садиба» 1-го рівня і 3 садиби – 2-го рівня. Це було зроблено безкоштовно для власників.

Розглянемо вимоги, невиконання яких найчастіше стає перешкодою до отримання знаку. Найчастіше це використання агрохімікатів у городництві та садівництві. Незважаючи на запевнення виробників таких речовин, це є несумісним із поняттям екологічно чистих продуктів харчування, а також завдає значної шкоди біорізноманіттю. Тому доведеться робити вибір між підвищеним урожаєм картоплі та екологічно чистим господарюванням під знаком «Зелена садиба». Ще однією вимогою, яка не завжди виконується, є наявність довідки з санепідемстанції про відповідність джерела питної води державним стандартам. Також іноді стає проблемою неохайне сміттєзвалище на території садиби або поряд із нею.

ВИСНОВКИ

Вищезазначені підходи до типологізації садиб у сфері сільського туризму є дуже важливими для їх практичної діяльності, але вони не повною мірою враховують особливості підприємницької діяльності в аграрній сфері та не дають змоги сформувати коректну систему моніторингу ефективності господарської діяльності. Також, дані підходи не дозволяють сформувати ефективну державну систему моніторингу якості туристичних послуг у сфері сільського туризму. Враховуючи вищевикладене, вважаємо необхідним проведення подальших наукових досліджень з метою створення дієвого підходу до типологізації садиб у сфері сільського туризму з врахуванням світового досвіду.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильев В. О категоризации усадеб сельского зеленого туризма в Украине / В. Васильев // Агротуризм: информационный бюллетень проекта «Укрепление интеграции приграничных регионов в сфере сельского зеленого туризма». – 2009. – № 4. – С.7–9.
2. Липчук В.В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку [Текст] / В.В. Липчук, Н.В. Липчук. - Л. : Сполом, 2008. - 160 с.
3. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): Навч. посіб. – 3-є вид., перероб. та доп. / О. О. Любіцева. – К.: Альтпресс. – 2005. – 436 с.
4. Рибак Л. Х. Сільський туризм як вид підсобної діяльності / Л. Х. Рибак // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України, 2011.– Вип. 163. Ч. 1. – С. 57–60.
5. Теорія, політика та практика сільського розвитку / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАНУ О. М. Бородіної, д-ра екон. наук, чл.-кор. УААН І. В. Прокопи ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2010. – 376 с.
6. Триліс В. Екологічне маркування садиб в Україні – проблеми і перспективи / В. Триліс // Туризм сільський зелений . – 2007. – № 4. – С .13-14.
7. Сільський зелений туризм. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>.

Одержано 04.03.2013р.